

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

**Svazek 4
2. vydání
2018**

**EUROPEAN PHILOSOPHICAL
AND HISTORICAL DISCOURSE**

**Volume 4
Issue 2
2018**

Přístup redakce

Evropský filozofický a historický diskurz – mezinárodní časopis věnovaný zkoumání aktuálních problémů moderní filosofie, dějin filozofického myšlení, teorie a filozofie dějin, analýzy historických procesů v různých světových regionech, včetně dějin střední a východní Evropy. Pro publikaci v časopisu přijímají se vysoce kvalitní články, což představují důležité inovativní, teoretické, koncepční, metodické a empirické příspěvky v příslušných oborech filozofie a historické vědy. V časopisu se uplatňuje systém anonymního recenzování (peer-review) pro ověření kvality vědeckých článků.

Evropský filozofický a historický diskurz má velký zájem zejména o mezioborové studie ve filozofickém a historickém směru. Uvítané jsou zejména zkoumání v rámci pokročilé a slibné oblasti historie, včetně výzkumu o ustní historie a historické informatiky.

Evropský filozofický a historický diskurz přijímá k publikaci jenom původní materiály a nebere v úvahu možnost zveřejňovat dříve otištěné články.

Redakční kolégie:

Viorel Vizerianu, Univerzita Bukurešťská (*Rumunsko*)

Emma Hansová, PhD., profesorkyně, státní podnik (škola) “Jižnoukajinská Národní pedagogická univerzita jm. K.D. Ušinského” (*Ukrajina*)

Inna Golubovych, PhD., profesorkyně, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Mykola Zhurba, D.Sc. filozofie, profesor, Regionální institut postgraduálního pedagogického vzdělávání města Lugansk (*Ukrajina*)

Oksana Dovhopolová, PhD. phyl., profesorkyně, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Rustem Kadyrzanov, ScD (Doktor filozofie), Profesor, Kazašská univerzita Mezinárodních vztahů a světových jazyků, jm. Ablai chána, Ústavu filozofie, politologie a religionistiky (*Kazachstán*)

Oana Kamelie Serban, PhD, Univerzita Bukurešťská (*Rumunsko*)

Oleksii Kchalapsis, Ph.D., Doktor filozofie, profesor, Národní hutní akademie Ukrajiny (*Ukrajina*)

Taras Goncharuk, Doktor historie, profesor, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Liudmyla Kormyč, PhD., Doktor historie, profesorkyně, Národní univerzita “Odeská právnická akademie” (*Ukrajina*)

Yrii Kotliar, PhD., Doktor historie, profesor, Černomorská státní univerzita jm. Petra Mohyly (*Ukrajina*)

Yevgen Kuzmin, PhD., Doktor historie, muzeum Jad-Vašem (*Izrael*)

Mykola Russev, PhD., Doktor historie, Vyšší antropologická škola, Chisinau (*Moldova*)

Andrzej Strojnowski, PhD., Doktor historie, Akadémie im. Jana Długosza, Częstochow (*Polsko*)

Oleksandr Bezručko, doctor v oboru umění, profesor, Kyjivská nacionální univerzita kultury a umění (*Ukrajina*)

Volodymyr Horpenko, PhD., doctor v oboru umění, professor, Kyjivská nacionální univerzita kultury a umění (*Ukrajina*)

Olena Ivanova, PhD. v oboru sociálních komunikací, profesorkyně, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Tatiana Kuzněcova, PhD. v oboru sociálních komunikací, profesorkyně, Národní univerzita «Odeská právnická akademie» (*Ukrajina*)

Jurij Loshkov, PhD., doctor v oboru umění, profesor, Charkivská Státní Akadémie umění (*Ukrajina*)

Lyudmyla Moskalyova, D.Sc. pedagogiky, profesorkyně, Státní pedagogická univerzita jm. Bogdana Chmelnického ve m. Melitopol' (*Ukrajina*)

Administrativní redaktory:

Mykola Poliovy, PhD historie, doktor politických věd, profesor, Doněcká Národní univerzita jm. Vasylia Stusa

Alina Polukhina, PhD v politických věd, Národní univerzita «Odeská právnická Academie»

Časopis je indexovaný v mezinárodních scientometrických databázích Index Copernicus International Journals Master List: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46666>

Editorial Policy

The European philosophical and historical discourse is international Journal dedicated to researches on topical issues of modern philosophy, history of philosophical thought, cultural studies, theory and philosophy of history, analysis of historical processes in particular regions of the world, including history of Central and Eastern Europe countries. The Journal aims at publishing of high quality articles that may bring innovative and significant theoretical, conceptual, methodological and empirical contribution to relevant scientific fields. The Journal works with anonymous peer-review system that verifies scientific quality of submitted articles.

The European philosophical and historical discourse has a particular interest in interdisciplinary researches in the field of philosophy, cultural studies and history, but by no means restricts its interests to these spaces. Researches in the field of advanced and promising directions of history such as oral history and digital history are also welcomed.

The European philosophical and historical discourse accepts original materials which are not under consideration elsewhere at the time of submission and does not accept already published materials.

Editorial Committee:

Viorel Vizureanu, PhD, professor, University of Bucharest (*Romania*)

Emma Hansova, ScD in philosophy, professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynskiy (*Ukraine*)

Inna Golubovych, ScD in philosophy, professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Oksana Dovhopolova, ScD in philosophy, professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Mykola Zhurba, D.Sc. in Philosophy Science, professor, Lugansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (*Ukraine*)

Rustem Kadyrzhanov, ScD in philosophy, Professor, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages; Institute of Philosophy, Political Science and Religious Studies (*Kazakhstan*)

Oana Camelia Serban, PhD in philosophy, University of Bucharest (*Romania*)

Oleksii Halapsys, ScD in philosophy, professor, The National Metallurgical Academy of Ukraine (*Ukraine*)

Taras Honcharuk, ScD in history, professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Liudmyla Kormych, ScD in history, professor, The National University "Odessa Law Academy" (*Ukraine*)

Yurii Kotliar, ScD in history, professor, Petro Mohyla Black Sea State university (*Ukraine*)

Yevhen Kuzmin, PhD in history, Yad Vashem Museum (*Israel*)

Mykola Russiev, ScD in history, High Anthropological School (*Moldova*)

Andrzej Stroinovskiy, ScD in history, professor, Jan Dlugosz Academy (*Poland*)

Oleksandr Bezruchko, Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (*Ukraine*)

Volodymyr Horpenko, Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (*Ukraine*)

Olena Ivanova, Doctor of Social communications, Professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Tetiana Kuznietsova, Doctor of Social communications, Professor, National University "Odesa Law Academy" (*Ukraine*)

Yurii Loshkov, Doctor of Arts, Professor, Kharkiv State Academy of Culture (*Ukraine*)

Lyudmyla Moskalyova, D.Sc. in Pedagogical Science, Professor, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (*Ukraine*)

Administrative Editor:

Mykola Polovyi, PhD in History, D.Sc. in Political Science, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University

Alina Polukhina, PhD in political science, National University "Odessa Law Academy"

The Journal is indexing by Index Copernicus:

<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46666>

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

Evidenční číslo: MK ČR E 22312

Vydavatel: BEROSTAV DRUŽSTVO

Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 – Nusle

<http://ephd.cz>

Table of contents**SOCIAL AND ECONOMIC HISTORY**

Victoria Nesterenko, THE ROLE OF RIVERS IN THE PROCESS OF THE FORMATION OF KHARKIV URBAN SPACE (1765-1914)	6
Nataliia Shevchenko, ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF NOTARY INSTITUTIONS IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE 19 th – THE BEGINNING OF THE 20 th CENTURY	11
Ihor Opatskyi, "NOT JUST TALKING, BUT BEING "A PUBLIC FIGURE"": THE ACTIVITY OF PETRO KURINNYI IN THE UMAN REGION IN THE EARLY 20TH CENTURY	18
Ihor Sribniak, «...FOR THE RIGHT TO LIVE AND WORK FREELY IN MY OWN HOME» (UKRAINIAN EMIGRATION COMMUNITY IN CHENSTOKHOVA, POLAND IN 1921)	24
Olena Podobied, UKRAINIAN RESEARCH INSTITUTIONS IN POST-WAR WEST GERMANY	32
Artem Sydorenko, R. NIXON AND J. FORD ADMINISTRATIONS POLICY IN THE CONTEXT OF WEST GERMAN TRADE RELATIONS WITH THE COUNTRIES OF THE EASTERN BLOC (IN THE END OF THE 1960S – THE SECOND HALF OF THE 1970S)	40

HISTORY AND THEORY OF EDUCATION

Vitalii Khromets, FORMATION OF THE ACADEMIC TYPE OF THEOLOGICAL EDUCATION ON THE TERRITORY OF UKRAINE IN THE 18 th – 19 th CENTURIES	50
Antonina Kukuruza, EDUCATIONAL PROCESS AT THE SEMINARY ACCORDING TO PUBLICATIONS OF "WORKS OF THE KYIV THEOLOGICAL ACADEMY"	55
Olena Zhygylevych, APPLICATION OF PHILOSOPHY AS A METHODOLOGY OF BUSINESS EDUCATION	60
Oksana Hordiichuk, TRAINING FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER TO INTERACT WITH TUTOR OF A CHILD WITH SPECIAL DEMANDS	66

HISTORY AND THEORY OF CULTURE

Iryna Viktor, THE SIGNIFICANCE OF A «PERFORMATIVE TURN» IN PHILOSOPHICAL STUDIES OF CULTURE	71
Oleg Gutsulyak, UKRAINIAN IDEA BETWEEN CULTURES OF GUILT, SHAME AND FEAR	76

Oleksandr Bezruchko, THE UNKNOWN PAGES OF CREATIVE WORK OF JULIA SOLNTSEVA OVER THE FILM «HOW THE STEEL WAS TEMPERED»	83
Serafym Zheliezniak, EVOLUTION OF CINEMA EXPRESSIVE MEANS. PART 2: ARTISTIC CAPABILITIES OF SOUND IN FILM; MONTAGE, TIME AND SPACE	89
Radyslav Peresetskyi, CINEMATIC-REFLECTIVE SETS IN UKRAINIAN AND GERMAN CINEMA: PARALLELS, INTERSECTIONS, DISTINCTIONS	96
Olena Katsalap, ZOIA HAIDAI'S CONCERT TOUR TO IRAN IN 1944	103

PARTICULAR ISSUES OF CONTEMPORARY CULTURE

Arsen Hrebeniuk, THE PROBLEM OF CONNECTION BETWEEN VIRTUALITY AND GAME IN MODERN MASS CULTURE	109
Andrii Mykhalchuk, CRYPTOGRAPHIC CODES IN THE CONTEXT OF MODERN MEDIA-CULTURAL ACTIVITY	114

PARTICULAR ISSUES OF PHILOSOPHY

Tetiana Kolycheva, PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL ASPECTS OF HUMAN BEING IN THE FRAMEWORK OF GESTALT APPROACH	120
Leonid Podolianko, PHILOSOPHY OF POLICY: SOCIAL DEMOCRACY IN HISTORY OF UKRAINE	125
Dariia Selyshcheva, POETICAL ACT AS A PROBLEM OF FUNDAMENTAL ONTOLOGY	131
Anatolii Koval, HERMENEUTICAL SETS	139
Hanna Besiedina, COMPARATIVE ANALYSIS OF THE MAIN CONCEPTS IN THE PHILOSOPHY OF NORBERT ELIAS AND PIERRE BOURDIEU	145
Iryna Bershadaska, RATIONAL COGNITION OF THE UNKNOWNABLE IN AL-GHAZALI'S PHILOSOPHY	151

PHILOSOPHY OF RELIGION

Oleh Sokolovskyi, THE ROLE OF THE CHALCEDON CATHEDRAL IN THE FORMATION OF THE CHRISTOLOGY OF THE ANCIENT EASTERN CHURCHES	158
Ihor Zahrebelnyi, IMMANENTISATION OF RELIGIOUS EXPERIENCE IN WORKS OF HAVRYIL KOSTELNYK	165
Olena Tytar, INTERACTION OF SCIENTIFIC AND RELIGIOUS DISCOURSES IN MODERN PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY	170
REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in Czech)	178
REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in English)	182

Олена Кацалап

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

ГАСТРОЛЬНА ПОЇЗДКА ЗОЇ ГАЙДАЙ ДО ІРАНУ В 1944 РОЦІ

Olena Katsalap

Borys Hrinchenko Kyiv University, Ukraine

ZOIA HAIDAI'S CONCERT TOUR TO IRAN IN 1944

The research is related to highlighting the peculiarities of Z. Haidai's concert tour to Iran in 1944: its organization details, peculiarities of concert activity in this country and of gaining success among the public. In the course of the study the nature and purpose of all concerts the singer was involved in, were established, together with the level of their success, which depended on the purpose and organization quality, as well as on the socio-cultural differences of the local public. The analysis of the singer's professional activity during the first concert tour abroad in her career (which became possible due to recognition of her talent and experience on the state level) enabled determining the level of the singer's professional knowledge of concerts organization, revealing features of creative charisma, finding out the artistic meaning of the achievements in singing activity, gained during the concert tour, which became decisive on that stage of Z. Haidai's creative development.

Keywords: Zoia Haidai, trip to Iran, concert group, concerts, public.

Наприкінці лютого 1944 р., коли Друга світова війна перебувала на завершальному етапі, З. Гайдай – українській академічній співачці – випала нагода здійснити найпершу в її творчій кар'єрі закордонну поїздку до Ірану. Цю можливість виконавиця отримала в період, коли вже досягла вагомих професійних успіхів на вітчизняній оперній і концертно-камерній сцені. Гідно проявила вона себе в роки Другої світової війни, які, незважаючи на труднощі, породжені військовим лихоліттям, виявилися не менш творчо насиченими, ніж у мирний час. Продовживши самовіддано працювати в евакуйованій на територію РРФСР київській опері і виступати в концертах, у тому числі в складі фронтової бригади, співачка спромоглася вповні реалізувати себе як творча особистість. Набутий при цьому новий фаховий досвід і збагачений вокально-виконавський репертуар стали вагомим досягненням, що посприяло піднесенню її професійного іміджу та додало популярності. Тому закордонні гастролі до Ірану мали стати логічним продовженням мистецької діяльності талановитої, досвідченої та визнаної артистки. Однак неправильно було б уважати, що поїздка до країни, в якій за декілька місяців до цього відбулася Тегеранська конференція за участю лідерів держав антигітлерівської коаліції з метою вирішення важливих геополітичних питань, була випадковим збігом. Вона могла виявитися не стільки гастрольною, скільки завуальованою під виглядом концертного туру політично-пропагандистською акцією з боку Радянської країни, зацікавленої в економічній співпраці з Іраном та порозумінні з провідними західними країнами і готової задля досягнення мети задіяти навіть «артистичний десант». З огляду на це, метою даної статті є виявлення особливостей цього візиту в контексті висвітлення специфіки тогочасної концертно-гастрольної діяльності радянських митців та його творчої значущості в кар'єрі З. Гайдай.

Для цього поставлені такі завдання:

- виявити мотиви здійснення З. Гайдай поїздки до Ірану;
- охарактеризувати гастрольний маршрут, концертні виступи та реакцію публіки на них;
- з'ясувати значимість цих найперших закордонних гастролей у творчій біографії співачки.

Основа статті складають архівні джерела, зокрема, щоденники З. Гайдай, які зберігаються в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. Допоміжну інформацію надають наукові праці вітчизняних учених у галузі історії Л. Бурачок, І. Лучаківської, Н. Печеніної, З. Священко, В. Трофимовича та ін.

До складу концертної бригади, яка сформувалась як доволі строкатий колектив, окрім З. Гайдай та її чоловіка співака М. Платонова – єдиних представників України, – також увійшли

актор, майстер художнього слова В. Аксьонов (він виконував і обов'язки бригадира з художньо-творчих питань), віолончеліст О. Власов, артисти балету Большого театру І. Тихомирнова та О. Руденко, актриса, виконавиця творів на дитячу тематику Р. Зельона, артист цирку, жонглер З. Махлін, акробати Лаврентьєви і баяніст П. Гвоздев¹. Безперечно, завдяки підбору таких різнопланових митців, концертні програми мали яскравими номерами та спроможні були задовольнити будь-які смаки. Однак, призначалися вони не для професійних поціновувачів мистецтва, а, як і передбачалося, для розваги радянських військових, які дислокувалися в Ірані². Цей політичний крок був зумовлений залученням Ірану до антигітлерівської коаліції шляхом підписання 29 січня 1942 р. договору про співпрацю та взаємодопомогу з Британією і СРСР, унаслідок чого Радянська країна отримала право утримувати на його території свої збройні сили під час війни та ще півроку після її завершення, аби, згідно з офіційною версією, боронити від агресії з боку Німеччини та інших держав, а також стояти на варті територіальної цілісності, суверенітету і незалежності³. Такі дії союзників, швидше за все, вказували на їхнє занепокоєння долею родовищ іранської нафти, які у випадку переходу Ірану на бік нацистської Німеччини могли потрапити під її контроль. Тому був ужитий запобіжний захід у вигляді розташування військ, а радянським артистам невдовзі довелося приступити до виконання так званої шефської роботи з «художнього обслуговування частин РСЧА»⁴ – поширеної концертної практики в ті роки. За їхньою діяльністю наглядав військовий бригадир, а, можливо, і представник секретних служб – капітан Прокоф'єв⁵.

Для артистів, які пережили тривожні воєнні роки, гастрольна поїздка до Ірану пов'язувалася з можливістю ознайомитися з життям іншої країни, якій удалося уникнути війни, а також отримати нові враження від перебування на теренах з прадавньою історією та культурою, тому була довгоочікуваною і бажаною. Домігшись цієї поїздки не лише завдяки професійним якостям та творчим заслугам, а й «корисним» зв'язкам у мистецьких колах, З. Гайдай теж із радістю вирушила в закордонне відрядження, яке щасливо збіглося в часі з незадіяністю разом з М. Платоновим у постановках на сцені ще не реевакуюваної з Іркутська київської опери⁶. Не виключено, що дирекція театру просто пішла назустріч бажанню співачки, яка нещодавно отримала найвище почесне звання⁷, тому й дала дозвіл на здійснення нею закордонної концертної поїздки, котра тривала півтора місяця: з 26 лютого по 10 квітня 1944 р.⁸

Очікування артистів від закордонного турне багато в чому виправдалися, про що оповідають щоденники З. Гайдай. Від самого початку їх усіх вразили високі стандарти життя в столиці Ірану – Тегерані, зокрема, величезна кількість різноманітних товарів і продуктів у магазинах, від яких вони, радянські люди, давно відвикли. «Велика справа – приватна торгівля. Гори апельсинів, гранатів, лимонів, жовтих помаранчів, груш, яблук, динь радували око. А цілі туші м'яса, сотні дичини, сила-силенна риби – боже, і все це без карток!»⁹, – діловито і не без захвату характеризувала співачка тамтешні економічні досягнення. Намагаючись максимально скористатися перебуванням за кордоном, вона вдоволено резюмувала, що їм вдавалося поєднувати приємне з корисним:

¹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 5.

² Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 317, арк. 1.

³ Священко, З.В. Політика СРСР щодо Туреччини та Ірану після Другої світової війни. *Інституційний репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. <<http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/7175>> (2018, квітень, 05).

⁴ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 317, арк. 1.

⁵ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 5.

⁶ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 48.

⁷ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ (ЦДАВО України), ф. 1, оп. 24, спр. 279, арк. 3.

⁸ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 317, арк. 1.

⁹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 48.

працювати, водночас ознайомлюватися з новою країною та людьми і потроху скуповувати обнови¹, що стало можливим завдяки отримуванню добових². Абсолютно очевидним стає те, що для артистів, які пізнали скруту радянського життя, матеріальний аспект був не менш важливим у цьому гастрольному турі, ніж творчий. Однак, якщо взяти до уваги саме процес концертування, її оптимізм розділити непросто, адже постійні переїзди та перельоти, починаючи з північноіранських міст Тегеран, Семнан, Сарі, Бендер-Шах (нині – Бендер-Торкеман), Горган, Бабольсер, Ноушехр, Решт, Казвін тощо та закінчуючи південноіранським містом Абадан³, коливання температури повітря у зв'язку зі специфічним місцевим кліматом, виступи на відкритих майданчиках або в недостатньо пристосованих для концертів приміщеннях⁴ стали справжнім випробуванням на стійкість. Безперечно, зазначені фактори не могли не позначатися й на якості виступів. Крім того, концерти для гарнізонів або офіцерського та генеральського складу, на аеродромах, у депо тощо навряд чи можна вважати особливо захоплюючими.

У силу різних обставин вони й відбувалися зі змінним успіхом. Наприклад, один із перших концертів, який відбувся в клубі «радянського офіцерського зібрання в Тегерані», залишив непогані, але дещо суперечливі враження. Непересічною подією він став у першу чергу для присутніх серед глядачів українців, які радо вітали виступ артистів-земляків із виконаними на замовлення улюбленими творами: українською народною піснею «Ой, не світи місяченьку», піснею І. Віленського на вірші С. Голованівського «Моя Україна», дуетом Оксани й Андрія з опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського та ін.⁵ Натомість генерал І. Каргін, у відання якого бригада артистів прибула до Тегерану, визнав концерт не вельми цікавим⁶. Після вдалого концерту, даного для радянських офіцерів у місті Сарі⁷, неуспіх спіткав виступ у «паровозному депо» міста Бендер-Шах, що стало для радянських артистів одним із малоприємних моментів у цій концертній поїздки. Гомін, породжений масою народу, створив тоді небачену атмосферу хаосу. З цієї причини не зміг завершити свій виступ артист В. Аксьонов, покинувши сцену в середині номеру. Але З. Гайдай, ще в 1930-х рр. при звичаєна до різної реакції публіки, зокрема, під час концертів на Донбасі, не розгубилася і в такій обстановці змогла успішно, з її слів, виступити, виконавши п'ять творів⁸. З огляду на таке прикре фіаско зовсім не видається дивним те, що артисти, вбачаючи професійні хиби в концертних програмах і виступах, намагалися вирішити питання щодо поліпшення їхньої якості під час спеціальних зборів бригади та її керівників. Найбільших нарікань у З. Гайдай викликала робота конференсьє, незграбні вислови, невлучні жарти та поганий смак якого не сприяли створенню високохудожньої атмосфери. Але те, що обов'язки конференсьє чомусь виконував жонглер З. Махлін⁹, а не професійний артист естради, інакше, як суттєвим прорахунком організаторів поїздки не назвеш. Безумовно, цей факт поставив під удар успіх концертної справи.

З причини відсутності належної організації не вповні здійснився і задум проведення платних концертів, які хоч і урізноманітнили тривіальне концертне життя, надавши йому рис справжніх

¹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 49.

² Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 48.

³ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 1 а-4.

⁴ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 48.

⁵ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 396, арк. 1.

⁶ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 6.

⁷ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 9 зв.

⁸ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 15.

⁹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 9-9 зв.

гастролей, але не дали повних зборів¹. Щодо цієї ситуації З. Гайдай в одному зі своїх щоденників зазначила: «Наші керівники вважають рекламу смертним гріхом, а вказати імена виконавців, та ще моє з гучним званням, – якоюсь ганьбою. А публіка на афішу з заголовком “Концерт московських артистів” не йде. От і виходить стрілянина з гармати по горобцях»². За умови правильного менеджменту, на що і вказувала співачка, ця ідея могла б дійсно успішно реалізуватися, оскільки артистам усе-таки вдавалося справляти добре враження на публіку. Успіх цих концертів міг урізноманітнити форми дозвілля іранців, яке, зі спостережень артистки, було доволі убогим та одноманітним: ні музичних шкіл, ні консерваторій, театр – лише в Тегерані, кінотеатри, де демонструються фільми здебільшого американського, британського і французького виробництва, – лише у великих центрах тощо. Тому виступи радянських артистів могли б додати барв до культурного життя Ірану так само, як, наприклад, джаз у чудовому виконанні британських музикантів, концерт яких З. Гайдай удалося відвідати³. Цілковитий комерційний успіх став би для артистки ще одним підтвердженням її статусу провідної української співачки.

Однак більш успішними виявилися урочисті заходи іншого характеру та спрямування, які від початку були чудово організовані і, не виключено, заздалегідь передбачені в цьому гастрольному відрядженні. Одним із них став благодійний бал, влаштований у Тегерані з метою збору коштів для допомоги дітям Києва, які постраждали внаслідок військових дій. Звісно, така подія не могла минути без участі українських співаків, які отримали запрошення від дружини генерала І. Каргіна. В той час, коли численні міжнародні павільйони торгували різноманітними товарами повсякденного вжитку та національними стравами, гроші від продажу яких ішли до фонду допомоги⁴, коли кругом дефілювали дами в бальних убраннях⁵, співаки без акомпанемента платно співали за бажанням так званих «замовників». Така незвична для радянських артистів форма діяльності разом із вирученими грошима в торговельних павільйонах коштувала, згідно з резюмуванням в українській радянській пресі, чималу суму – півтора мільйона туманів, на які мали бути придбані одяг, взуття та інші речі, необхідні для дітей-сиріт⁶.

Не менш помпезно і з переконливим натяком на залучення радянських артистів до більш суттєвих політичних питань, ніж просто так звана шефська діяльність або благодійний бал, відбувся чи не найвагоміший у програмі поїздки концерт. Масштабність цього заходу важко було недооцінити, адже відбувся він у радянському посольстві для членів уряду Ірану, а також американських та британських військових і був покликаний, швидше за все, задекларувати дружні наміри з боку радянської сторони у створенні в майбутньому вигідного спільного економічного проекту, пов'язаного з іранською нафтою⁷. Ваги цієї події додавала зала, в якій відбувся концерт. Саме в ній 28 листопада – 1 грудня 1943 р. проходила знаменита Тегеранська конференція⁸, де лідери так званої «великої трійки» вирішували повоєнну долю світу, в тому числі й важливе «питання українського відтинку радянсько-польського кордону»⁹. Незважаючи на політичну

¹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 7 зв., 20.

² Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 8.

³ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 49.

⁴ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 396, арк. 1.

⁵ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 50.

⁶ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 396, арк. 1.

⁷ Священко, З.В. (2017). Політика СРСР щодо Туреччини та Ірану після Другої світової війни. *Інституційний репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. <<http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/7175>> (2018, квітень, 05).

⁸ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 6-6 зв.

⁹ Трофимович, В.В. (2012). Проблема західного кордону України в 1941-1945 рр. *Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського*. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21PO3=FILA=&2_S21STR=vnv_2012_18_23> (2018, квітень, 05).

обумовленість цього заходу, прихильність, здобута співаками в іноземців, які були присутні на концерті¹, стала їхнім незаперечним творчим досягненням.

Іноземці, зокрема, американці, виявилися дуже вдячною публікою. Очевидно, причина полягала не лише в тому, що їм імпонувала виконавська майстерність радянських артистів, а ще й у тому, що в силу політичних обставин подібні концертні програми доводилося бачити нечасто. Незабутнім для З. Гайдай залишився прийом у генерала Д. Конноллі, організований після концерту в «американському таборі», що розташовувався неподалік Тегерану². Аби потішити керманіча союзних військ, співачка, з її слів, увела до свого репертуару «американські» вокальні твори. Через місяць, під час перебування на півдні Ірану, вони знову лунали для присутніх серед глядачів концерту американських військових, що справило на них велике враження³. «Американці приймали несамовито» – писала на сторінці одного зі щоденників З. Гайдай⁴. У Басрі (Ірак), куди артисти також завітали в рамках цього закордонного турне, армія прихильників поповнилася британськими військовими⁵. Незвичайною і водночас бажаною стала для співачки звичка іноземців виражати своє захоплення не оплесками, а свистом. Вподобали вони й український репертуар⁶.

Позитивне ставлення до артистів американських військових дуже контрастувало з негарним прийомом, який їм улаштували в місті Горган радянські військові. Порівняно з чудовим проживанням у будиночках з усіма зручностями, облаштованих для них американцями в південноіранському місті Абадан⁷, безпрецедентним можна вважати випадок з їхнім поселенням не до готелю, а до сирійської казарми з брудною білизною на дерев'яних кривих ліжках і без жодного стільця⁸. Вочевидь, не скрізь артисти були очікуваними дорогими гостями, які, попри труднощі частих переїзів, намагалися безоплатно⁹ подарувати хвилини радості співвітчизникам. Не виключено, що цей випадок змусив приголомшених гастролерів замислитися над сенсом здійснення таких концертних поїздок, де сили та емоції поглинала не лише дорога і велика кількість виступів¹⁰, а й подібні неприємні інциденти. Але загалом після цієї закордонної поїздки З. Гайдай залишилася задоволеною. Оскільки така нагода випала далеко не всім її колегам, це гастрольне турне, згідно з констатуванням співачки в одному з її щоденників, стало предметом заздрощів багатьох із них¹¹.

Отже, гастрольна поїздка до Ірану виявилася не звичайним творчим відрядженням, а, в першу чергу, підтримкою засобами мистецтва радянських військ, які дислокувалися в Ірані з метою ствердження геополітичних інтересів СРСР. Намагання Радянської країни з допомогою спеціально організованих концертних заходів певним чином схилити на свій бік членів уряду Ірану та союзників, аби в майбутньому втілити в життя план економічного співробітництва, додали цій поїздки політичного забарвлення. Однак З. Гайдай, як і решта артистів, не була професійним політиком, тому сприйняла поїздку як можливість змінити обстановку після пережитих років

¹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 6 зв.

² Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 6 зв.

³ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 50.

⁴ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 23.

⁵ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 48.

⁶ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 396, арк. 1.

⁷ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 21.

⁸ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 10-10 зв.

⁹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 34, арк. 6 зв.

¹⁰ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 48.

¹¹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), ф. 147, оп. 1, спр. 31, арк. 49.

воєнного лихоліття, зануритися на певний час в атмосферу омріяних закордонних гастролей, оновити гардероб імпортованими товарами, що для артистки – публічної особи – аж ніяк не було пустою забаганкою тощо. Як справжня артистка, вона щиро вболівала за концертну справу, намагаючись навіть у період проходження гастролей вдосконалювати її якість, аби всі заходи, незалежно від їхнього формату та призначення, були вдалими. І успіху вдавалося досягати, особливо в концертах для іноземних, зокрема, американських військових. Тому ця найперша в її творчій біографії закордонна поїздка стала не лише перевіркою на витривалість під час постійних переїздів та інших випробувань, а й можливістю успішно репрезентувати свій талант іноземцям, отримавши при цьому цінний досвід, а значить і стимул для подальшої праці та здійснення подібних закордонних турне.

References:

1. Sviashchenko, Z.V. (2017). Polityka SRSR shchodo Turechchyny ta Iranu pislia Druhoi svitovoi viiny. [USSR Policy regarding Turkey and Iran after World War II]. *Institutsiyni repozytarii Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny*. [Institutional Repository of Uman State Pedagogical University]. <<http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/7175>> [in Ukrainian]. (2018, April, 05).
2. Trofymovych, V.V. (2012). Problema zakhidnoho kordonu Ukrainy v 1941-1945 rr. [Problem of the Western Border of Ukraine in 1941-1945]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V.I. Vernadskoho*. [V.I. Vernadsky's National Library of Ukraine]. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vnv_2012_18_23> [in Ukrainian]. (2018, April, 05).
3. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy, m. Kyiv (TsDAVO Ukrainy) [Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine, Kyiv (CSASBPG of Ukraine)], *f. 1, op. 24, spr. 279, 230 ark.* [fund 1, series 24, file 279, 230 sheets]. [in Ukrainian].
4. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy, m. Kyiv (TsDAMLM Ukrainy) [Central State Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine, Kyiv (CSAMLA of Ukraine)], *f. 147, op. 1, spr. 34, 24 ark.* [fund 147, series 1, file 34, 24 sheets]. [in Ukrainian].
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy, m. Kyiv (TsDAMLM Ukrainy) [Central State Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine, Kyiv (CSAMLA of Ukraine)], *f. 147, op. 1, spr. 31, 69 ark.* [fund 147, series 1, file 31, 69 sheets]. [in Ukrainian].
6. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy, m. Kyiv (TsDAMLM Ukrainy) [Central State Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine, Kyiv (CSAMLA of Ukraine)], *f. 147, op. 1, spr. 317, 1 ark.* [fund 147, series 1, file 317, 1 sheets]. [in Ukrainian].
7. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy, m. Kyiv (TsDAMLM Ukrainy) [Central State Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine, Kyiv (CSAMLA of Ukraine)], *f. 147, op. 1, spr. 396, 1 ark.* [fund 147, series 1, file 396, 1 sheets]. [in Ukrainian].